

BESLUT

2018-11-26

Dnr: 18/01656

SAKEN

Nya Perspektiv, SVT2, 2018-05-13, program om specialskolor för döva och hörselskadade; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet.

PROGRAMMET

Programmet introducerades genom att en programledare, som använde teckenspråk men var dubbad på talad svenska, sa bland annat följande.

I dag ska vi titta på de specialskolor som finns för döva och hörselskadade elever. Det är en statlig myndighet, Specialpedagogiska skolmyndigheten SPSM, som ansvarar för dem. Den största heter [namn på skola] och ligger i Örebro [...] och den minsta skolan heter [namn på skola] och ligger i Härnösand [...]. Det har på senaste tiden varit mycket diskussion om både undervisning i skolorna och myndighetens organisation. Vilka för- och nackdelar som finns och i dag kommer vi prata vidare om det här [...].

Inledningsvis i programmet intervjuades en elev (NN) på ovan nämnda specialskola i Örebro. Under intervjun, som genomfördes på teckenspråk men var dubbad på talad svenska, sades bland annat följande.

(Programledare) – Du är elev på [namn på skola], är det världens bästa skola?
(NN) – Nej, den har massor av brister, både när det gäller teckenspråksmiljön och undervisningen, vilket påverkar eleverna [---]. Det är så mycket att ha koll på, både våra rättigheter och att hela tiden kämpa emot skolledningen och det gör att det är svårt att hinna med att lära sig något på lektionerna. Vi är under så stor press hela tiden, för att vi bevakar våra frågor. (Programledare) – Men, vad är det som brister när det gäller era rättigheter menar du? (NN) – Jo, till exempel ska [namn på skola] kanske flytta, vilket bryter mot vår rätt till en fullt teckenspråkig miljö. Och vi måste hela tiden ligga på om det, de bara struntar i det, och då måste vi hela tiden förklara hur vi menar, och varför teckenspråksmiljön är så viktig för oss. De saknar dövkompetens och därför måste vi hela tiden ligga på där. (Programledare) – Och vilka brister finns det i teckenspråksmiljön menar du? (NN) – Jo, men ofta går lärarna och pratar med varandra på skolområdet. Och då kan inte vi hänga med i vad de säger, vårt gemensamma språk är

ju teckenspråk och då ska det användas i skolan. Det är både lärare och elever som pratar och de flesta lärarna tycker att talet är så viktigt för att man ska kunna bli delaktig i samhället, men det försämrar vår teckenspråksmiljö. (Programledare) – Och hur funkar undervisningen då? (NN) – Jo, undervisningen är ganska bra. Är det en döv lärare är det riktigt bra, men det finns hörande lärare som inte kan teckenspråk och då måste man använda tolk och det blir ju ingen direktkommunikation med läraren [...]. Det är faktiskt dåligt. (Programledare) – Okej. Och hur fungerar elevhälsan? (NN) – Ja, jag ser inte dem så ofta. Men psykologen kan inte teckenspråk, hen tecknar jättedåligt så jag vet inte hur jag ska formulera mig, och kuratorn kan teckna, men inte så bra. Så vi måste tänka på att teckna mer svenskt för att kunna bli förstådda. Det är så dåligt att vi inte ska kunna prata av oss på vårt eget språk.

Senare i intervjun sades bland annat följande.

(Programledare) – Vi har ju sett att det inte bara är [namn på skola] som har problem, utan det finns också på andra specialskolor för döva. Elever har strejkat, demonstrerat det har resulterat i en bok och även tidningsartiklar. Vad tänker du om det? (NN) – Jag känner igen väldigt mycket, och förstår dem. Att strejka är helt rätt tycker jag. Det är kanske det enda sättet att få skolledningen att vakna och det måste de göra. [...] Jag känner att skolledningen ändå inte lyssnar på oss, vi säger vad vi tycker men de struntar bara i det. Till exempel vill vi inte dela lokaler med en kommunal skola, men ändå går de vidare med det. Fastän vi sagt nej. Och då tänkte jag att jag via media skulle få mer hjälp att nå fram, för vi vet att SPSM är rädda för att få media på sig och jag tänkte att vi skulle få mer uppmärksamhet så och att folk skulle förstå oss bättre. [...] (Programledare) – Myndigheten har kommit med ett förslag om flytt, och att ni ska slås ihop med andra skolor. Är det för att göra det bättre? (NN) – Nej, det tycker jag inte [...]. (Programledare) – Men myndigheten har sagt att det är för att förbättra teckenspråksmiljö, tror du inte på det? (NN) – Nej. [...] (Programledare) – Upplever du att dövkompetensen är för dålig på skolorna? (NN) – Mm, ja verkligen. Jag tror inte det finns någon döv i skolledningen och ingen av dem har gått en kurs i dövstudier till exempel. Ofta förstår de inte varför vi tycker det är så viktigt att bevara teckenspråksmiljön, om de hade förstått det hade de aldrig föreslagit en hopslagning med skolor för hörande.

Allra sist i intervjun sa programledaren följande: ”Tack [NN]. Och nu ska vi titta på ett inslag från England, som också handlar om en skola som läggs ner.” Därefter visades ett dramatiserat inslag om en engelsk dövskola som tvingades lägga ned.

Efter det dramatiserade inslaget följde en diskussion där generaldirektören för Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och representanter för två dövorganisationer deltog. Under diskussionen sa generaldirektören, som inte använde teckenspråk, bland annat följande.

Jag blev oerhört berörd av att se den här spelfilmen, det var en spelfilm men det kunde också varit en dokumentär, för den beskriver ju utvecklingen i många av våra nordiska grannländer men andra länder också, där teckenskolor för döva och hörselskadade har, hörselnedsatta, har försvunnit, och det reagerar jag starkt på [...] sen behöver vi göra en hel del kring det som [NN] tog upp i intervjun med dig, och det handlar om hur kan vi stärka den teckenspråkiga miljön. Då behöver vi ändra det regelverk vi har, och det är ju regeringen som får ändra det, som styr hur vi kan rekrytera till våra skolor. [...] Det jag hör när jag träffar elevråden, inte minst [NN] och andra, det är ju både ris och ros. Jag hör ju ros kring att hur viktig man upplever att teckenspråkig miljö är men ris

för att inte alla lärarna har med sig det här från början och det är ju en brist som vi behöver jobba med. Och vi har gjort mycket, vi har lyssnat oerhört mycket på den kritik som vi har fått tidigare. Det beskriver de chefer jag möter. Och det som har hänt är att vi utvecklat kurser med universiteten för att kunna rekrytera teckenspråkiga lärare, vi har utvecklat metoder vi ska sätta i bruk för att kunna bedöma kompetensen i teckenspråk hos de som är lärare hos oss, för att kunna följa utvecklingen mer när det gäller teckenspråk och vi har också [...] uppvaktat regeringen för att ändra regelverket för i dag är det såhär att du måste både vara behörig lärare, du måste vara speciallärare och teckenspråk då. Det blir tre krav och det är för mycket. Vi vill kunna rekrytera fler som är duktiga på teckenspråk.

Senare diskuterades NN:s skola och bland annat följande sades.

(Generaldirektör) – Min vision och drömvision om vi talar om exempelvis Örebro, nu är det ju en förstudie och om inte den blir bra får vi låta bli, men idén där är ju att kunna skapa arkitektmässigt en, en [namn på skola] med lokaler som är en dröm ur ett teckenspråkigt perspektiv, visuellt, med glas, man har tänkt på ett annat sätt inredningsmässigt, det ska inte vara en integrerad skola. Det är en egen skola, våra skolor ska vara egna skolor. Men det är riktigt så att vi pratar om i den här förstudien om att kunna samverka med vissa lokaler, för att nu har vi dyra lokalkostnader för lokaler som annars står tomma. Då får vi loss pengar att kunna göra den här förändringen. [...] (Programledare) – Men det kan ju leda till att teckenspråksmiljön försämrats. Eller? (Generaldirektör) – Nej, det är inte idén, hela idén är ju att kunna skapa en skolmiljö som stärker teckenspråk. I dag är ju [namn på skola] trång, inte anpassad för teckenspråket, visuellt sett, vi har fått kritik för det.

Avslutningsvis i programmet sa SPSM:s generaldirektör bland annat följande.

Det är klart att som vi hörde [NN] säga att många lektioner kan vara bra beskrev hon ju, men det är ju inte så genomgående. Hon sa ju att undervisningen var bra, men att det inte genomgående var det. Det är en bild jag känner igen från många elever. Man vill ju värna våra skolor, men man vill ju också att det genomgående ska vara teckenspråk som fungerar bra. Men där är vi inte än.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser att NN i programmet gick till personangrepp mot personal på den aktuella skolan. Anmälarna anser att programledaren uppmuntrade NN till angreppen och de är kritiska till att personalen inte fick möjlighet att försvara sig.

En anmälare anser att programmet innehöll flera faktafel, bland annat att den aktuella skolans ledning skulle sakna dövkompetens. Anmälaren är även kritisk till att programledaren påannonserade det dramatiserade inslaget genom att säga att det: ”[...] också handlar om en skola som läggs ner.” Anmälaren anför att detta var felaktigt eftersom den svenska skolan som diskuterades i intervjun med NN inte ska läggas ner.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

NN var en tillfälligt medverkande som gav sin syn på den teckenspråkiga miljön på sin skola. NN nämnde olika yrkeskategorier på den aktuella skolan som exempel för att illustrera sin frustration över att inte kunna kommunicera eller få undervisning på teckenspråk. Det var exempel på att den teckenspråkiga miljön inte fungerade enligt henne. SVT anser inte att detta var något ”personangrepp” på enskilda personer utan just olika exempel NN berättade om, för att belysa det hon ansåg brast i den teckenspråkiga miljön på sin skola. NN nämnde inte någon i skolans personal vid namn. NN:s övergripande kritik handlade om bristerna i den teckenspråkiga miljön på skolan. NN ansåg att skolledningen ska ha strängare krav på gott teckenspråk hos den personal som träffar och undervisar barnen på skolan.

Enligt SVT uppmuntrades inte NN av programledaren på något vis utan han gav henne exempelvis motargument, som att SPSM har förslag på att slå ihop den aktuella skolan med annan skola för att säkra bättre teckenspråksmiljö. Som framgick av intervjun avfärdade NN dessa motargument med egna argument.

Av intervjun framgick tydligt att det var den teckenspråkiga miljön i dess helhet samt skolledningen som NN kritiserade och som enligt henne inte säkerställde en god språkmiljö. Det var inte en specifik kritik av enskilda lärare eller annan personal utan dessa användes som exempel då hon delgav sina upplevelser och erfarenheter av situationer när hon anser att kommunikationen inte fungerar.

I en efterföljande debatt bemöttes NN:s kritik av generaldirektören för SPSM.

En anmälare vänder sig emot att NN sa att skolledningen på den aktuella skolan saknar dövkompetens. Det NN sa var att hon ansåg att de som leder skolan saknar dövkompetens vilket kan tolkas som att de saknar tillräckligt med dövkompetens. Enligt redaktionen är dövkompetens ett vitt begrepp och i det här fallet tolkade redaktionen, liksom programledaren, det som att NN menade just insikten om den teckenspråkiga miljöns betydelse för döva och de erfarenheter man som döv får när kommunikationen brister. Det brukar exempelvis talas om dövkompetens när döva själva sitter i ledningsgruppen för en verksamhet. NN förtydligade också senare i intervjun att hon inte trodde att det finns någon döv i skolledningen samt att ingen av dem heller till exempel gått någon kurs i dövstudier.

SVT vill också betona att NN är ett barn och elev. Hennes maktställning är alltså mycket lägre än de vuxna som arbetar där, som personal och rektor, och hon berättade i programmet om sina tankar och erfarenheter av att vara just elev på en dövskola i dag.

När det gäller programledarens påannonsering av det dramatiserade inslaget syftade programledaren inte på den aktuella skolan. Programledaren använde ordet "också" mer i formen av "liknande problematik", det vill säga för att adressera ett inslag som handlar om en skola som läggs ned på grund av liknande omständigheter som de just talat om; hörselnorm, skolor som slås ihop och så vidare. "Också" syftade alltså på skoldebatten både i och utanför SPSM i Sverige och i Europa – inte på att just den aktuella skolan skulle läggas ned.

Senare i programmet återkom generaldirektören för SPSM flera gånger till utvecklingen i andra länder med skolor som lagts ned vilket förtydligade sammanhanget. Det kan diskuteras om det varit bättre med ett annat ordval men för den som tittade på hela programmet anser SVT det vara uppenbart att programmet inte handlade om någon nedläggning av just den aktuella skolan utan om den oro som finns bland döva i Sverige och Europa kring dövskolornas framtid i dag.

AKTUELL BESTÄMMELSE

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Dessa skyldigheter innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att NN gav uttryck för sin personliga, om än kritiska, uppfattning om situationen på sin skola. Det kan diskuteras om inte NN riktade sådan kritik mot skolan att gränsen för vad som kan accepteras inom ramen för kravet på opartiskhet passerades med beaktande av att skolan inte gavs möjlighet att komma till tals. Mot bakgrund av att generaldirektören för SPSM – som hade ansvaret för skolan – medverkade i programmet och bemötte delar av NN:s kritik strider dock programmet inte mot detta krav. Nämnden anser inte heller att det riktades sådan kritik mot utpekade anställda på den aktuella skolan som krävde ett bemötande.

Nämnden uppfattar vidare programledarens uttalande om att den aktuella skolan ska läggas ner som en förenklad beskrivning av det som framkom i programmet, att det finns ett förslag att flytta skolan och slå ihop den med andra skolor. Nämnden anser att uttalandet inte var så missvisande att programmet strider mot kravet på saklighet.

Vad anmälarna i övrigt anfört medför inte heller att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Clas Barkman, Staffan Dopping, Bo-Erik Gyberg och Gunnar Springfeldt efter föredragning av Gustav Aspengren.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Gustav Aspengren

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.